

Олександр ЗАВАДКА, к. м. н., доцент

Свобода

Свобода. Так уже склалося історично, що свобода завжди була результатом боротьби: то проти рабства, то проти окупації й національного шовінізму, тепер — проти політичного, інформаційного, інтелектуального поневолення і, знову ж, новонаверненого рабства. «Дерево свободи потребує крові патріотів», — знаменита сентенція недвозначно передбачає героїзм і пожертву. Але в ім'я чого? Часті наслідки перемоги — відчуття порожнечі осягненого й невміння закріпити те, за що боролися. І ось вона — одвічна філософська дилема. Примарність поняття «свобода» ріднить його з роздумами про потойбічне життя: вірю, бо неможливо.

Людина народжується вільною (крім, хіба, потомствених рабів), але згодом сім'я, суспільство, обставини і докільця деформують її світогляд і поведінку під актуальні «стандарти сьогодення» — дивовижна аналогія зі способом вирощування фруктів під форму майбутньої квадратної тари. Це наступ на Свободу, чи, навпаки, спосіб захиститися від загроз? Хтозна... Неперевершений ідеаліст Томасо Кампанелла із сивої давнини зі своїм Містом Сонця донині не сприйнятий усерйоз. Найсміливіші фантасти моделюють похмуре майбутнє Землі внаслідок контактів із позаземними цивілізаціями, які перетнули глибини метагалактик зовсім не для того, щоб відкрити нам нові знання, а щоб лише... забрати у нас Свободу. Це, на щастя, лише страхи, які часто не реалізуються, але завше будуть дієвим важелем для політиків і вождів.

Що ж таке Свобода? Біблійне «раб Божий» припускає, що рабом можна бути лише в одного господаря — у Бога. В усіх інших аспектах людина вільна, і ніхто, відтак, не може обмежити її свободи. У цьому й сила. Слід розрізняти Свободу та Волю. Конституції країн гарантують свободу кожному громадянину, у той чи той спосіб одразу ж обмежуючи

цю свободу обов'язками й наданням можливостей обмежити когось своїми правами. Анонсовані у США Свобода і Демократія — не більш ніж гарні гасла. Насправді ж найрозвиненіша пенітенціарна система (як зразковий приклад обмеження свободи) пожирає вдвічі більше коштів, ніж скеровують на освіту і, як не парадоксально, лише вдосконалює злочинців (ніхто ж не вірить, що в'язниця може виправити життєвий вектор людини в ліпший бік). Відтак апіорі маємо ситуацію: збільшення витрат на вдосконалення злочинців та зменшення кількості освічених людей і, відповідно, коштів на їх розвиток і вдосконалення. Не треба бути генієм, щоб продовжити в майбутнє явну лінію тренду.

Найпростіший спосіб здобути повну Свободу — потрапити на безлюдний острів. Чи додасть це гармонії в життя? Робінзон Крузо — зовсім не видуманий ідеалізований персонаж. Він мав реального прототипа — моряка Селькірка, якого капітан висадив на острові Хуан-Фернандес біля берегів Чилі. Це була не романтична історія, а вимушене покарання Свободою через нестерпний характер і нездатність сприймати і виконувати корабельні правила.

Конституція ПАР визначає однією з ознак свободи можливість отримати безкоштовну воду; запорізька вольниця існувала як невеликий героїчний анклав на території України, тоді як усі інші — гноблені й поневолені. Сьогодні зміст втрачено, залишилося лише вільнолюбство в несвідомому бажанні бути вільним козаком у державі. Конституція Ліберії (чудова назва, перекладається як Свобода) повністю переписана з Конституції США — замінена лише назва країни. Але в державі процвітають усі мислимі й немислимі утиски Свободи, починаючи від рабства, часто добровільного від безвиході, й закінчуючи канібалізмом.

Справедливість. Будь-які означення на кшталт «соціальна», «революційна», «комуністична» ліквідовують саму суть визначення. Свобода так само існує лише в чистому, еталонному вигляді.

Перша ознака здоров'я людини проста: вона відчуває себе здоровою. Так само зі Свободою. Людина відчуває себе вільною. Не блаженною в невіданні чи психічному зсуві, а вільною світоглядно і свідомо. Свобода як абсолют є суто філософським терміном, радше міфом і недосяжною мрією, який визначає поведінку й устремління кожної мислячої істоти. У світі йде фрагментарна боротьба за свободу слова, свободу виборів, свободу віросповідання з мотивацією «Ну хоча б це!». І з відповідним розподілом на категорії.

Більшість мислителів формулювала своє, персональне бачення Свободи. Відтак і донині немає Хартії Свободи, в якій кожен землянин міг

**Єсть на світі доля,
Та хто ж її знає,
Єсть на світі воля,
Та хто ж її має...**

Т. Г. Шевченко

би прочитати на одній сторінці все, що визначає цей термін, і зіставити це зі своїм життям і соціальним статусом. Подібно до трьох ступенів свободи у механічних з'єднаннях, можливі три форми звертання: зроби це негайно; ти повинен це зробити; чи не міг би ти це зробити. Це й визначає місце особистості в соціальній піраміді.

Беручись до написання есе, я запитував у знайомих: «А ти вільна людина?». Миттєва відповідь була однозначна: «Так!». Після паузи: «Як сказати». Запитуючи: «А чи можеш ти ствердити, що не маєш жодних залежностей?», майже завжди звучало: «Ні». Уточнював: «А чи впевнений, що люди довкола тебе вільні, вважають тебе за рівного і щиро радітимуть твоєї особистій свободі?». Знову миттєва відповідь: «Ні!».

Декілька правильних запитань часто є предтечею відповіді. Поставте їх принаймні собі й одразу зрозумієте Ваше співвідношення зі Свободою.

Свобода — камертон нашого світогляду.

«Свобода без істини — шлях егоїзму».

Іван Павло II

- Свобода і мир — живі регі. Щоби вони продовжували існувати, кожне покоління повинно їх оберігати та вкладати в них нове життя. (Франклін Рузвельт)
- Позбався шкідливих звичок, залежностей і поганих компаній, вони скловуть волю.
- Постав на видне місце в своєму інтер'єрі копію Статуту Свободи Фредеріка Бартольді.
- Примай руку на серці, слухаючи Гімн Батьківщини та Гімн Свободи-Марсельєзу.
- Подивися фільм «Спартак» Стенлі Кубріка, 1960р. або Роберта Дорнлгелма, 2004р.
- Прогитай Конституцію, гіткою зрозумій права і обов'язки, свободу яку гарантовано.